

A vitéz Batthyányak fegyvertára – Időszaki kiállítás.

Városi Kiállítóterem, 2018. április 30. – június 30.

Az NKA Közgyűjtemények Kollégiuma 2017. szeptember 7-én 800 000,- Ft támogatást biztosított „A vitéz Batthyányak fegyvertára” című időszaki kiállítás megrendezésére a Körmentdi Kulturális Központ, Múzeum és Könyvtár részére (pályázati azonosító: 204106/02231).

A Batthyányak hét évszázados történetét meghatározta az ország védelme érdekében folytatott hadakozás. Már az 1500-ban kapott ősi címerükben is megjelent ennek szimbóluma, a szájában kardot tartó oroszlán.

A körmentdi Dr. Batthyány-Strattmann László Múzeum már több alkalommal adott ízelítőt a Batthyány család évszázadok alatt összegyűjtött fegyvertárából. 2005-ben a „Batthyányak évszázadai” c. kiállításban, 2013-ban a „Vár a kastély” c. tárlatban láthattak a múzeum látogatói egy-egy válogatást a Batthyányak egykori fegyvereiből. A múzeum 2018-ban egy önálló kiállítást szentelt a főúri família fegyvertárának. A gyűjtemény mindenképpen megérdemli ezt, hiszen a Batthyány fegyvertár országos összehasonlításban a második helyre tehető. Ennél átfogóbb, gazdagabb, terjedelmesebb kollekciónak csak a herceg Esterházy család fraknói várában őrződött meg a 16. századtól.

A megvalósult kiállítás tematikája:

- I. A gyűjtemény története 2 tablón
- II. Batthyányak a hadtörténelemben 5 tablón
- III. A Batthyányak csatái 1 tablón
- IV. Fegyverábrázolások Batthyány emlékeken 1 tablón
- V. Batthyány várak 2 tablón
- VI. A gyűjtemény lőfegyverei 2 vitrinben és 1 lapostárlóban
- VII. A gyűjtemény török fegyverei 1 vitrinben
- VIII. A gyűjtemény védőfegyverei 1 vitrinben
- IX. A gyűjtemény ágyúmodelljei 1 lapostárlóban és egy posztamensen
- X. Batthyány I. Ádám ágyúja
- XI. Batthyány címeres nemesi felkelő zászlók
- XII. A fegyvergyűjtemény pusztulása és megmentése 1 tablón

I. A gyűjtemény története

A körmentdi kastély főépületében elhelyezett fegyvergyűjtemény a nyeregtárral együtt az 1915. évi hitbizományi leltár adatai szerint 980 tételből, több mint 1000 darabból állt. Ekkor a 365 db puska, 134 db pisztoly, 140 db kard, 37 db szurony kétharmadát tette ki a gyűjteménynek. A korábbi időkből származó sodronyíngék,

vértek, sisakok, illetve a törökkel vívott küzdelmek során hadizsákmányként szerzett török fegyverek és felszerelési tárgyak számottevő értéket képviseltek. A sátrak, hadijelvények, nyergek, díszes nyeregtakarók és lószerszámok, puzdrák, íjak, lándzsák, ágyúmodellek a gyűjtemény látványosságai közé tartoztak.

A híres fegyvergyűjtemény csaknem felét 1896-ban, a millenniumi kiállításon mutatták be. Jelentős darabok kerültek a nagyközönség elé 1912-ben a Vasvármegyei Műtörténeti kiállításon, melyről fényképfelvételek is fennmaradtak. A gyűjteményről az utolsó híradás 1943-ból származik, mikor József királyi főherceg számára kiállítást rendeztek Körmenten az egykori levéltáráépület „márványtermében”.

A háború pusztítása jórészt megsemmisítette a híres fegyvergyűjteményt. A kastélyt megszálló orosz katonák egy részét összetörték, megrongálták, elhurcolták. Kőszegi Jánosnak 650 darabot sikerült megmenteni belőle, melyeket 1948-ban a Magyar Nemzeti Múzeumba szállítottak.

II. Batthyányak a hadtörténelemben

A Batthyány család vitéz tagjai ütközeteik többségét a törökök ellen vívták. 1526. augusztus 29-én a király, a főpapi kar és a királyi udvar fő tisztségviselőinek nagy része veszett oda a mohácsi síkon; a jobbszárnyat vezető Batthyány I. Ferenc is alig menekült meg. A 16. század további részében a főúri família birtokai a biztonságosabb hátszágban feküdtek, így a családfők katonai tisztségek viselésére nem kényszerültek. Ennek ellenére Batthyány III. Boldizsár – Zrínyi Györggyel és Nádasdy Ferencsel – több győzelmet aratott a törökök felett, melyek közül a kacorlaki diadal volt a legjelentősebb. A 17. század első felében a törökök fokozott katonai szerepvállalásra kényszerítették a család hadakozó tagjait, ez volt a zsákmányszerző kisebb portyák időszaka. A század második felében következtek a nagyobb sikerek: a körmentői csata 1664-ben, majd a felszabadító háborúk diadalmas ütközetei és ostromai 1683 és 1699, valamint 1716 és 1718 között.

A 18. században már nem az ország területén zajlottak a küzdelmek, hanem Nyugat-Európában, és nem Magyarország védelme vagy felszabadítása volt a cél. Megváltoztak az ellenfelek is: a törökök helyett franciák és poroszok ellen katonáskodtak a Batthyányak a Habsburg család szolgálatában.

III. A Batthyányak csatái

A tragikus mohácsi és a rossz emlékű győri csata közti közel 300 éves időszakban a katonáskodó Batthyányoknak számtalan ostromban, portyán és nagyobb ütközetben nyílt lehetőségük bizonyítani vitézségüket, mely jelmondatukban is szerepel (fidelitate et fortitudine – hűséggel és vitézséggel).

IV. Fegyverábrázolások Batthyány emlékeken

A Batthyány család ősi címerében a barlangjából kinövő sörényes aranyszínű oroszlán kardot tart a szájában, mely a bátorságra, harciasságra, vitézségre utal. Az 1500. évi címer szimbolikája mintha előre jelezte volna a következő évszázadokra a

család sorsát, hiszen bőségesen nyílt alkalmuk oroszlátként küzdeni a törökök, franciák, poroszok ellen. Címerüket számos tárgyukon elhelyezték.

V. Batthyány várak

A kiállításon hat fontos várakat mutattuk be leírásaik, egykori ábrázolásaik és mai fotók segítségével: Németújvár, Rohonc, Szalónak, Körmend, Zalaszentgrót, Borostyánkő.

VI. A gyűjtemény lőfegyverei

A Körmenden őrzött – rendkívül gazdag – tűzfegyver anyagban megtalálhatók voltak a Magyarországon a 16-19. századokban használt különféle típusok, technikai megoldások. Pl. hátracsapó, keréklakatos kovás, keréklakatos hátracsapó, fedett keréklakatos hátracsapó kovás, előrecsapó kovás fegyverek. A puskafélét készítőik gyakran látták el jelzésekkel, a fegyverek különböző helyein. A gyűjtemény anyaga lehetővé tette régi fegyverművesek gazdag remekSOROZATÁNAK tanulmányozását. Megtalálhatók voltak a korabeli Európa legjelentősebb szakemberei közé sorolható mesterek alkotásai, illetve a legfrekvenciáltabb előállítási helyek termékei. A körmendi fegyvertár egyes jellegzetes, szép kivitelű puskái részben katonai fegyverek voltak, részben pedig vadászati célokat szolgáltak. A Körmenden őrzött pisztolyok csoportja a puskák mögött maradt, művészi-, technikai kivitelük sem érte el az előbbi csoport színvonalát. E fegyverek kisebb része volt csak reprezentatív jellegű darab, többségük egykor a széles katonatömegek felszereléséhez tartozó példányokat jelentette.

VII. A gyűjtemény török fegyverei

Körmenden jelentős oszmán-török fegyver és hadi felszerelési tárgy volt fellelhető. Ezek döntő része a magyarországi török háborúk idején hadizsákmányként került a Batthyány családhoz. Ez az anyag legnagyobb részét 17. századi emlékeket tartalmazott. Ebben az anyagcsoportban is nagyobb számban fordultak elő az „átlag” harcosok által használt fegyverek, de adott esetben megtalálhatók voltak a magasabb ellenséges katonai méltóságokat reprezentáló emlékek is. A kiállításrész érdekességei a török íjak.

VIII. A gyűjtemény védőfegyverei

A körmendi fegyvertár védőfegyveranyaga viszonylag kisebb jelentőségű volt. Néhány érdekesebb darabon túl, elsősorban a katonatömegek köznapi felszereléséhez tartozó darabok voltak jellemzőek. Így döntően a 16-17. századokban használatos sisakok. A Magyarországon ugyancsak jellegzetesnek tekinthető sodronyos védőfelszerelések is szerepeltek a Körmenden. A kiállításrész érdekessége egy hátvért, melyen csákány ütötte lyuk is fennmaradt.

IX. A gyűjtemény ágyúmodelljei

A 16-18. századokban szokás volt – nagyobb lövegek készítésekor – azok mintáit legyártani, s azt a megrendelőnek bemutatni. Ezek a darabok formájukban, de akár apró részleteikben – sőt a kidolgozott művészi díszítések tekintetében is – teljesen megegyeztek az öntendő nagy ágyúkkal. A gyűjteményrész kiemelkedő fennmaradt darabja az a bronz mozsárágyú modell, mely az 1900. évi párizsi világkiállításon is szerepelt.

X. Batthyány I. Ádám ágyúja

A bronz ágyúcsövön két stilizált delfin fület helyeztek el, a Batthyány címer felett pedig „C. A. D. B. (Comes Adamus de Batthyány) 1647” szöveg olvasható. 1896-ban még Batthyány Iván Németújvárról kölcsönözte az országos kiállításra, de az 1920-as években már a körmendi kastély teraszán állt. Kőszegi János a kastély udvaráról 1945 nyarán vitette át a katolikus templomba, innen került az iskolai gyűjteménybe, majd vissza a kastélyban működő múzeumba.

XI. Batthyány címeres nemesi felkelő zászlók

A kiállításban két, 1741-ben készült nemesi felkelő zászlót is elhelyeztünk, amelyek ugyan nem voltak a fegyvergyűjtemény részei, de Batthyány címereket is ábrázoltak rajtuk, mivel a Vas megyei nemesi felkelések vezetői a család katona tagjai közül kerültek ki.

XII. A fegyvergyűjtemény pusztulása és megmentése

A körmendi kastély 1945. március 31-én üresen állt, miután a család Ausztriába menekült. Néhány nap múlva a gazdátlanul vált várat az orosz katonaság megszállta, s ezzel elkezdődött az épületben maradt ingóságok végleges pusztulása. A megmaradt bútorokat elhordták, egy részüket az ablakon kihajigálva összetörték. A híres fegyver- és nyeregtárat ritkaságaival együtt szétdúlták, a hatalmas, harmincöt köbméterre becsült levéltár iratait az épület ablakaiból a puszta földre szórták. A kastélyban felhalmozott régiségeket azonban nemcsak pusztították, hanem lelkiismeretes, a történeti értékeket becsülő körmendiek (Kőszegi János, dr. Kevey István, Peszeszér József) mentették is. A gyűjtemény megmaradt tárgyait, 650 darabot 1948-ban a Nemzeti Múzeumba szállították, s ma is ott őrzik őket. Jelen kiállításra 22 darabot kölcsönöztek. A körmendi múzeum gyűjteményébe a környéken szétszóródott anyagból csak tíz tárgy került be.

A kiállításához 48 oldalas katalógus is készült A vitéz Batthyányak fegyvertára címmel.

